

MODERNLEŞME VE POSTMODERN ELEŞTİRİLER EKSENİNDE KAMU POLİTİKASI DİSİPLİNİ

Veysel ERAT¹

Geliş: 22.11.2017 Kabul: 05.03.2018

DOI: 10.29029/busbed.392632

Öz

Bir disiplin olarak kamu politikası İkinci Dünya Savaşı'nda ortaya çıksa da tarih boyunca politikalar üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Günümüz kamu politikası disiplinin kökleri modern bilimin politika yapım süreçlerinde kullanılmasıyla başlamış ve bu durum tüm politikalar için geçerli olduğu zaman kamu politikası bir disiplin haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, kamu politikasının gelişim sürecini ve günümüzdeki konumunu incelemektir. Disiplinin gelişimi noktasında modernleşme sürecine başvurulmuştur. Disipline biçilen rol açısından ise postmodern yazın temel alınmıştır. Çalışmada eylem ve çalışma alanı olarak kamu politikası birbirinden ayrılmıştır. Bilimin öneminin kavranması bağlamında devlet tarafından daha fazla kullanılmasının sonucu olan kamu politikasının modernleşme süreci içinde değerlendirilebileceği ve bu kullanım biçiminin postmodern söylemin eleştiri kaskacına girebileceği gösterilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Kamu politikası, bilim, modernleşme, postmodern durum.

PUBLIC POLICY DISCIPLINE AXIS MODERNIZATION AND POSTMODERN CRITICISM

Abstract

Although public policy as a discipline appeared in the Second World War,

1 * Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, veyselerat@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0735-5432>.

policies have been studied throughout history. The roots of today's public policy discipline have begun with the use of modern science in policy making processes and when this applies to all policies, public policy has become a discipline. The aim of this study is to examine the development process of public policy and its present state. At the point of development of the discipline, modernization process was applied. In terms of the disciplined role, it is based on postmodern type. In the study, public policy is divided into an action and a field of work. It has been shown that the public policy, which is the result of the further use of science by the state in the context of grasping its importance, can be evaluated within the process of modernization and this form of use can be considered within the scope of criticism of postmodern discourse.

Keywords: *Public policy, science, modernization, postmodern condition.*

1. GİRİŞ

Kamu politikası; hükümetlerin eylemleri ve bir çalışma alanı olarak fiili ve bilimsel olmak üzere iki anlama tekabül etmektedir. Tarihte ilk örgütlü toplumların belirli bir amaç için kendilerini etkileyen faaliyetler yaptığı ve bu faaliyetlere belirli bir bilgi türüyle karar verdiği düşünüldüğünde, kamu politikasının hem faaliyet hem de çalışma alanı olarak öteden beri var olduğu söylenebilir. Ancak faaliyetlerin yapılma biçimi ve bu faaliyetlere karar verilirken kullanılan yöntem ya da bilginin türü açısından kamu politikasının her iki anlamıyla farklı dönemlendirmeleri söz konusu olmaktadır.

Çalışmanın konusu olan bir disiplin olarak kamu politikası, modern bilginin politika yapım süreçlerine uygulanmasıyla geleneksel politika çalışmalarından kopmuş, modernleşme süreci içinde kullanım alanı artarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bugün kullanılan ana hatlarına kavuşmuştur. Günümüzde politikaları salt bilimsel anlayışla ele alan çalışmalar, politikayı daha rasyonel kılmaya dönük çalışmalarla kıyaslandığında oldukça azdır ve politikaları iyileştirme veya geliştirme anlayışı politika çalışmalarında neredeyse doğallaşmıştır. Disiplinin gelişim tarihinde, kamu politikalarını bilimsel bilgiye dayanarak daha iyi yapma ve politikalarından daha fazla verim elde etme gibi amaçlar bu durumun önemli bir nedenidir. Bu bağlamda çalışma alanı olarak kamu politikası ve modern bilginin devlet için ya da devlet tarafından kullanımı arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bu da kamu politikasına ilişkin yapılacak köken çalışmalarını bilginin devlet ile ilişkisinin incelenmesine götürmektedir. Diğer taraftan bilginin devlet tarafından kullanım biçiminin aldığı nihai durum postmodern yazının da sıklıkla gönderme de bulunduğu bir konudur.

Bu çalışmanın temel sorunsalı, bir disiplin olarak kamu politikasının modern-

leşme süreci içinde geliştiği ve mevcut konumunun postmodern eleştirilere konu olduğudur. Çalışma dört ana bölüm olarak tasarlanmıştır. Eylem ve disiplin olarak kamu politikası açıklandıktan sonra kamu politikasının gelişimi modernleşme süreci içinde incelenmiş ve son olarak hâkim kamu politikalarında egemen olan yaklaşımlar postmodern eleştirilerle değerlendirilmiştir.

2. DEVLETİN EYLEMİ OLARAK KAMU POLİTİKASI VE ÖZELLİKLERİ

Tarih boyunca örgütlülüğü hangi düzeyde olursa olsun tüm politik varlıkların amaca yönelik faaliyetler şeklinde tanımlayabileceğimiz ve bu yönüyle politika kavramı içinde değerlendirebileceğimiz eylemleri olmuştur. Bu nedenle devletin bir eylemi olarak politikanın tarihin hangi döneminde başladığına yönelik yapılacak kökensel bir sorgulama, yani sosyal bilimlerde sıklıkla başvuru alan terimleri olabildiğince geçmiş bir tarihe dayandırma yaklaşımı, araştırmacının farklı sonuçlarla karşılaşmasına neden olacaktır. Bu konuda ikinci bir sınırlılık ise kamu politikasının genel bir kullanıma konu olması ve kavramın birçok alt politikayı içermesidir. Diğer bir ifadeyle, hangi kamu politikasının tarihin hangi döneminde başladığına ilişkin sorgulama araştırmacıları yine farklı tarihsel noktalara götürecektir. Bu anlamıyla eylem olarak kamu politikasının tarihsel kökeni konusunda bilimsel uzlaşının olamayacağı muhtemeldir. Ancak kavramın tanımı noktasında farklı yaklaşımlar olmakla birlikte böyle bir sorun söz konusu değildir ve yapılan tanımlamalar ortak özellikler içermektedir.

Günümüzde en geçerli ve yaygın tanımıyla kamu politikası (Akdoğan, 2012: 3), hükümetlerin yapmayı ya da yapmamayı seçtikleri her şeydir (Dye, 2005:1). Eylem şekli ve eylemsizlik özelliklerine göndermede bulunularak açıklanan (Park, 2000: 39) kamu politikası, bir diğer tanımlamaya göre; siyasi sürecin çıktıları, hükümet kuruluşlarının resmi ya da açıklanmış kararlarıdır (Heywood, 2012: 54; Heywood, Siyaset, 2013: 505). Hükümetler “politika” kavramında ifadesini bulan kararlarıyla, kamu otoritesini ve kaynaklarını kullanarak, gündemlerine aldıkları sorunların üstesinden gelmeye çalışırlar (Colebatch vd. 2010: 11). Bu siyasi iktidarların varsayılan asli görevlerinden kaynaklanmaktadır. Vatandaşların taleplerini karşılamak ve bir uzlaşma zemini tesis ederek, toplumsal çatışmaları uzlaştırmak gayesinin çıktıları kamu politikaları olmaktadır (Yıldız ve Sobacı, 2013: 17). Bu yönüyle kamu politikaları toplumsal amaçlara yönelik uygulanan programlar için oluşturulan siyasi kararları tanımlamak amacıyla kullanılır (Cochran & Malone, 1995’ten akt. Birkland, 2011: 8) ve hükümetlerin eylemlerine ve bu eylemleri belirleyen niyetlerine atıfta bulunur (Cochran, vd., 2012: 1).

Tek bir tanımı olmayan kamu politikalarının ortak özellikleri ise şu şekilde

sayılabilir (Birkland, 2011: 8-9; Yıldız & Sobası, 2013: 18; Babaoğlu, 2017: 513): (i) Politikalar halk adına yapılır. (ii) Politikalar dikkat gerektiren sorunlara karşısında geliştirilen hedefli yaklaşımlar bütünüdür. (iii) Politika fikirleri hükümet dışından ya da hükümet ile sivil toplum aktörlerinin etkileşiminden ortaya çıksa da nihai olarak hükümetler tarafından yapılır. (iv) Politikalar; problem, çözüm ve kendi motivasyonları noktasında farklı yaklaşımları olan kamu ve sivil aktörler tarafından yorumlanır ve uygulanır. (v) Uygulanmanın sonucunda ortaya çıkardığı etkiye bağlı olarak değişime tabidir. (vi) Tercihe bağlı olmak şartıyla eylemsizlik de kamu politikasıdır.

Sayılan özellikler her ülkede uygulanan kamu politikaları için geçerli ve literatürde yapılan tanımlamaların sıklıkla göndermede bulunduğu özelliklerdir. Siyasi sistemler, ekonomik durum, demokrasi düzeyi gibi farklı etmenlere bağlı olarak birbirinden farklı yöntemlerle hayata geçirilse de politikalar belirli aşamaları içeren hareketler dizisi şeklinde hayata geçirilir (Çevik ve Demirci, 2012: 13).

3. BİLİMSEL ÇALIŞMA ALANI OLARAK KAMU POLİTİKASI VE KONUSU

Bir çalışma alanı olarak kamu politikası birçok disiplinle ilişkili olsa da özellikle siyaset bilimi, kamu yönetimi, sosyoloji, psikoloji ve iktisat gibi alanlar arasında işleyen disiplinler arası bir çalışma alanıdır (Parsons, 2001: xvi; Orhan, 2013: 66). Bu alan genel olarak politikaların incelenmesini içerir (Deleon, 2006: 39). Literatürde “politika analizi”, “politika bilimi” ve “politika değerlendirmesi” terimleri arasında anlamsal bir karışıklık söz konusudur (Fischer, 1995: 3). “Politika değerlendirmesi”, politika döngüsünün bir aşamasıdır ve politika sürecine ilişkin bilgilerin raporlanmasını ifade etmektedir (Wollmann, 2007: 393). Değerlendirme araştırmalarında genel olarak beklenen ve gerçekleşen politika performansı arasındaki farkın bilgisi edinilir (Dunn, 1994: 19). Bu bağlamda “analiz” kavramıyla karşılaştırıldığında oldukça sınırlı bir inceleme söz konusudur.

“Politika bilimi” ya da “kamu politikası disiplini” ile “kamu politikası analizi” kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılması ilgili yazında daha sık rastlanan bir durumdur. Örneğin Akdoğan (2012) kamu politikasını disiplin olarak ele alırken, Köseoğlu (2013: 4), “kamu politikası analizi” için disiplin kavramını kullanmıştır. Orhan (2007), “kamu politikası analizi yaklaşımı” ve “kamu politikası alanı” kavramlarını kullanırken, Yıldız vd. (2016), “kamu politikası analizi”ni daha fazla tercih etmiştir ve yer yer disiplin olarak nitelemiştir. “Kamu politikası”ni bir disiplin olarak ele alan Gül (2015: 7), kamu politikası analizini disiplinin bir alt alanı olarak saymıştır. Terimlerin birbirlerinin yerine kullanılması ya da birbirinden farklı yaklaşımlarla tanımlanması yalnızca Türkçe literatür için geçerli

bir durum değildir. Politika analizini bölünmüş ve tutarsız bir alan olarak gören Dryzek (1982: 310), alanın kabul edilmiş bir paradigması, iyi geliştirilmiş teori veya spesifik politika sorunlarına uygulanacak yöntemler setinin bulunmadığını belirttikten sonra politika analisti kadar politika analizi tanımı olduğu tespitinde bulunmuştur. Hajer (2003: 181), Dryzek'in 1982 yılında yapmış olduğu yorumun değişmediğini belirterek, politika analizinin somut politika müdahaleleri yoluyla kamu sorunlarını çözmeye yardımcı olmak için sosyal-bilimsel anlayışların geliştirilmesi ve uygulanmasıyla ilgili olduğunu ifade etmiştir.

Cochran vd. (2012: 8), politika analizinin belirli politikaların neden ve nasıl önerildiğinin, benimsendiğinin ve uygulandığının araştırılmasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Dunn (1994: 1) politika analizini, politika oluşturma sürecinde bilgi oluşturma faaliyeti olarak tanımlamıştır. Dunn'a göre analiz kamu politikalarının ve programlarının nedenlerini, sonuçlarını ve performansının araştırılmasını içerir. Literatürde politika analizini karar verme mekanizmasına bilgi üretme faaliyeti olarak tanımlama eğilimi oldukça yaygındır (Çevik ve Demirci, 2012: 67). Kamu politikası analizi en iyi politikanın nasıl oluşturulacağına bilgisini sağlamaktadır. Oysa her kamu politikası analizi politikanın iyileştirilmesi ya da geliştirilmesini sorunsal etmeyebilir ve analizin neticesi bir eylem olarak değil bir disiplin olarak politikanın gelişmesine katkı sunabilir. Analizin bu duruma indirgenmesi aşağıda inceleneceği üzere ana akım kamu politikası analizi yaklaşımlarıyla ilgilidir. Disiplinin doğuşu ve dizaynı büyük oranda "iyi politika" anlayışı üzerine kurgulandığı için indirgemeci yaklaşım baskın bir şekilde devam etmektedir.

Disiplinin kurucusu sayılan Harold D. Lasswell'in (Fischer vd., 2007: xix; Kara, 2016: 107), problem çözme odaklı ve rasyonellik üzerine kurulu yaklaşımının da bunda etkisi büyüktür. Ona göre "politika bilimleri" araştırılan politika süreçlerinin yöntemlerini, politika çalışmalarının sonuçlarını ve enformasyon, planlama ve tahminlerden oluşan istihbarat ihtiyaçlarına katkı yapan disiplinlerin bulgularını içermektedir (Lasswell, 2003: 86). DeLeon ve Martell de (2008: 1495) politika bilimlerini, kamu politikası analizi ile ilgili yapılan tanımlamalara yakın bir açıklamayla, problem çözme konusunda benzersiz bir yaklaşım olarak ele almışlardır.

Her ne kadar kamu politikası analizi alanın önemli bir boyutunu oluştursa da disiplinin kendisi bundan daha kapsamlıdır. Öncelikle bütün kamu politikalarının disiplinin konusu içinde girdiğini belirtmek yeinde olacaktır. Diğer taraftan disiplini konu edinen temel kitaplar incelendiğinde sıklıkla işlenen en genel konular şu şekildedir (Birkland, 2011; Lindblom ve Woodhouse, 1993; Hill, 1993; Anderson, 1994; Dunn, 1994; Howlett & Ramesh, 1995; Parsons, 2001; Dye, 2005; Moran, vd., 2006; Knoepfel vd., 2007): Kamu politikasının anlamı, politika disiplininin tarihi ve diğer disiplinlerle ilişkisi, politika okulu ve eğitimi, politika süreci (gündem belirleme, karar verme, yasalaştırma, uygulama, değerlendirme), politika

türleri, politika yapımında devvletin rolü ve diğler aktörler (sivil toplum örgütleri, özel kesim vb.), politikaların araçları, politikanın kaynakları, politika oluşturma teorileri, politika oluşturma zorlukları, politika çıktılarının etkileri ve dağıtım sorunu, politika analizi ve analiz modelleri, kamu politikalarında etik.

Bu noktada anılan konuları “kamu politikası analizi” terimi yerine “kamu politikası disiplini” içinde değerlendirmek yerindedir. Nitekim Thissen ve Walker (2013: 3), literatürde ‘ex-ante’ kamu politikası analizi olarak isimlendirilen gelecekteki bazı hedeflere ulaşmayı maksat edinen ve yönlendirilmeye açık politikalar için yapılan çalışmaları “politika analizi” olarak tanımlarken, uygulanan politikaların etkilerini değerlendiren ve ‘ex-post’ analiz olarak tabir edilen çalışmalar için “politika değerlendirmesi” terimini tercih etmişlerdir. Politika üretme süreçlerine ilişkin çalışmaları ise analiz olarak kabul eden yazının aksine “politika bilimine” katkıda bulunan kamu politikaları çalışmaları olarak kabul etmişlerdir.

4. KAMU POLİTİKASININ TARİHSEL KÖKENİ VE MODERNLEŞME

Çalışma alanı olarak kamu politikasının tarihi konusunda üç temel açıklama öne çıkmaktadır (Yıldız vd., 2016): İlk görüşe göre, danışmanlık sıfatıyla yöneticilere politika öğüdü verilmesi kamu politikasının başlangıcını oluşturur ve bu anlamıyla kamu politikası ile örgütlü toplumların tarihi birbirine yakındır. İkinci görüşe göre, Aydınlanma ve ona bağlı olarak bilginin öneminin artması ve giderek kullanımının yaygınlaşması günümüz kamu politikasının doğuşuna kaynaklık etmiştir. Üçüncü görüşe göre, kamu politikası İkinci Dünya Savaşı’yla ortaya çıkmıştır. Burada karar odaklı rasyonalizasyon arayışı ve değer odaklı meşruiyet arayışı kamu politikasının doğuşuna ilişkin temel nedenler olarak öne sürülse de kamu politikasının savaşıla birlikte ABD’de ortaya çıkan özgün yönetim sorununa karşı geliştirilen bir çözüm olduğu yönünde çıkarımlar da vardır (Çelik, 2008).

İkinci Dünya Savaşı kamu politikaları çalışmalarının bilim/disiplin olarak adlandırılması bağlamında önemli bir eşiği temsil etmektedir. Nitekim Habermas (2013: 89) bilimselleştirilmiş politika olarak adlandırdığı olguyu “*bürokratlar, askerler ve politikacılar, kamusal işlevlerini yerine getirirken, kesin bilimsel önerilere ancak bir kuşak önce, evet büyük ölçüde ancak İkinci Dünya Savaşı günlerinden beri yönelmişlerdir*” şeklinde açıklamaktadır. Disiplinin gelişiminde farklı tarihsel dönemleri de öne çıkaran görüşler de bulunmaktadır. Bunlar birbirini bütünüyle reddetmemekte aksine disiplinin önemli gelişim aşamalarına tekabül etmektedir. Diğer taraftan “politikaların geliştirilmesi” anlayışının ortak özellik olarak öne çıktığı görülmektedir. Her ne kadar günümüzde saf bilim anlayışını merkeze alarak yapılan kamu politikaları çalışmaları varsa da disiplin iktidarın

belirleyiciliği altında gelişmiştir. Diğer bir ifadeyle, genellikle iktidar adına bilginin politika yapım süreçlerinde kullanımının artması ve yaygınlaşması süreç içinde kamu politikasının doğuşu için zemin hazırlamıştır. Bu nedenle herhangi bir tarihsel döneme ve yalnızca belirli nedenlere indirgenmiş köken incelemeleri birtakım eksiklikleri barındırmaktadır. Bu bağlamda çalışma, daha kapsayıcı olduğu düşünülen bilgi temelinde modernleşme sürecini, kamu politikası disiplininin gelişimi açısından da açıklayıcı bir yaklaşım olarak görmektedir.

Modernliğin ne olduğu ve tarihsel olarak nereye oturduğu noktasında farklı görüşler öne sürülse de bir çağdan öbürüne geçiş süreçleriyle tanımlanması konusunda uzlaşma vardır (Wood, 2012: 20). Wood'a göre (2003: 196), kavram ile birçok şey kastedilse de yapılan tanımlamalar Weber'in rasyonalizasyon süreciyle ilgilidir: Devletin bürokratik örgütlenme içinde rasyonalizasyonu, ekonominin sanayi kapitalizmi içinde rasyonalizasyonu, eğitim ve kültürün yaygınlaşması, hurafelerin çöküşü ve bilim ve teknoloji sürecinin rasyonalizasyonu. Bu nedenledir ki moderniteye geçişi belirleyen dört devrimden (bilimsel, siyasal, kültürel, endüstriyel) söz edilse de modernleşme süreci boyunca üzerinde durulan ve diğer devrimlerin de ondan türediği düşünülen bilimsel devrimdir (Jeanniere, 2011: 113-116).

Modern bilimin özellikle icatlar yoluyla uygulamaya sokulması, insanlığın geleceği üzerinde ilk uygarlıkların tekniğinin ve tarımın yaptığından daha büyük bir etkiye olanak tanımıştır (Bernal, 2011: 364). Bunun farkedilmesi nispetinde toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılar aşama aşama bilimselleştirilmiştir. Bilimselleştirme modern toplumun temel özelliğidir. Bunun en önemli nedeni gücü doğasında içerdiği varsayılan bilginin daha fazla iktidar olanağı tanınmasıdır. Başka bir ifadeyle, Ortaçağ inancının karşısında düşünce ve bilimin yükselişinin tarihi olarak tanımlanabilecek modernleşme, göz ve görmenin hegemonyasını kurduğu bir dönemdir. Modern toplumda deneye ve gözleme dayalı olarak görmek egemen olmaktır ve bu anlamıyla bilgi güçtür (Arslan, 1999:65).

Her ne kadar modern bilimin başlangıç dönemlerinde, Galileo örneğinde olduğu gibi, bilim-iktidar çatışması söz konusu olsa da görece kısa bir süre sonra bilimin kullanım alanının genişliği ve nitelik açısından faydasının görülmesine bağlı olarak iktidarın başlıca kullanım araçları içinde yer edinmiştir (Erat ve Arap, 2016: 37). Bu gelişim, ilgili tarih kitaplarında uzun uzun anlatılmıştır (Bernal, 2011; Bernal, 2009a; Bernal, 2009b). Çalışma açısından önemli olan gelişimin devletin ilgisine mazhar olması ve bilimin yalnızca sanayi açısından değil devlet açısından da kullanıma konu olmasıdır.²

2 Bilim ve devlet ilişkisinin tarihi ve bilim politikalarının ortaya çıkışını hazırlayan koşullar için bakınız (Erat ve Arap, 2016).

Devletlerin bilimsel verilere dayanarak politika üretmesinin örnekleri tarihsel kayıtlarda mevcuttur. Ancak bu durum süreklilik arz etmemiştir. Hobsbawm (2013: 300), Fransız Devrimi'nden sonra bazı bilim insanlarının özellikle askeri alan başta olmak üzere bürokratik sıfatlarla hükümet bünyesinde görevlendirilmesini,³ modern olsun ya da olmasın “tarihte ilk kez” yaşanan bir durum olduğunu ifade etmiştir. Gerçekten de bilim ve savaş birbirine daima sıkı bir bağ içinde olmuşlardır. Babiller'in askeri mühendislikte yakaladıkları gelişmeler, matematiğin Antik Yunan'da sağladığı askeri yararlar nedeniyle itibar görmesi ve İskender döneminde savaşlarda bilimden yararlanılması bunlardan sadece birkaç örnektir (Bernal, 2011: 155-156). Bu bağlamda Hobsbawm'ın “ilk kez” çıkarımı muhtemelen bilim insanlarının sınırlı bir alan olsa da devlet aygıtı içinde sürekli yer edinmesinde yatmaktadır. Ancak bu durumun genelleşmesi yine savaşlar aracılığıyla 20. yüzyılda olmuştur.

Yüzyılın başında modern bilimin yararlılığına olan güven neredeyse sınırsızdı. Bilimsel gelişmelerin meydana getirdiği ekonomik ve toplumsal dönüşüm, bilimin insanlığın tüm sorunlarını çözeceğine ilişkin yaygın bir inanç meydana getirmiştir (Conner, 2013: 461-462). Devletler özellikle Birinci Dünya Savaşı ile bu fikre daha fazla meyletmeye başlamıştır. Savaş boyunca yapılan bilimsel hazırlıkların savaş koşullarında yetersiz kalması, bilim insanlarının hükümetler için zorunluluk olduğunu göstermiştir (Bernal, 2011: 160). Savaş yeni bilgi biçimlerinin kullanılması için zemin hazırlamıştır. Savaşın kendisinin daha derin ekonomik ve nüfus bilgisini gerektirdiği anlaşılmıştır. Psikiyatrik tedavi ve zeka testi gibi psikolojik bilgi ve uygulamaları insanların yeteneklerini değerlendirmek ve onlardan en iyi şekilde yararlanmak için kullanılmıştır. Bununla birlikte kamu müdahalesi ve planlaması ile ekonomik verimliliği arttırmaya yönelik ekonomik, istatistiksel ve örgütsel bilgilere başvurulmuştur (Wagner, 2007: 36-37). İki savaş arasında sanayi araştırmaları neredeyse elli kat artarken devletin öncülüğünü yaptığı Amerika ve İngiltere'de gelir dağılımı, gıda tüketimi, sağlık koşulları, yaşam standartları konusunda çok sayıda anket ve kamuoyu yoklaması yapılmıştır (Bernal, 2009b).

Bilimin devlet kullanımının giderek artması bir taraftan kamu politikasının bir disiplin olarak doğmasına, diğer taraftan bilimin kendisinin politika olarak devletler tarafından benimsenmesine zemin hazırlamıştır. Bilimin elde ettiği popülerliğe ve sosyal bilimlere dahil birçok şekilde kullanılmasına rağmen İkinci Dünya Savaşı'na kadar örgütlenmiş bilim söz konusu olmamıştır. Amerika Birleşik

3 Geometrici ve fizikçi Lazare Carnot Jakobenlerin savaş işlerinin başına getirilmiş, bir dönem (1792-1793) Donanma Bakanlığı da yapan matematikçi ve fizikçi Monge ve ekibi savaş gereçlerinin üretilmesinde görevlendirilmiş ve kimyacı ve iktisatçı Lavoisier'e ulusal gelirin ölçülmesinde yarayacak bir çizelge oluşturma görevi verilmiştir (Hobsbawm, 2013: 300).

Devletleri'nin tarihin en büyük araştırma ve geliştirme girişimi ile sonuçlandığı atom bombasının savaş sırasında kullanması, bilimin uygulamadaki olası gücünü ortaya koymuş ve hükümetlerin bilimi desteklemesi durumunda nelerin beklenebileceğini göstermiştir (McClellan & Dorn, 2013: 422). Bu anlamıyla savaş, bilim ve yönetim ilişkisine yeni bir boyut kazandırmış ve bilim bir politika olarak doğmuştur. Amerika Birleşik Devletleri başkanı Beyaz Saray'a bir bilim danışmanı atamıştır (Mayor, 1997: 154). Başkan Roosevelt'in isteği üzerine 1945'de Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Ofisi'nin direktörü tarafından hazırlanan raporda bilime olan sınırsız güven "Science- The Endless Frontier/Bilim- Sonsuz Sınır" başlığıyla açıklanmıştır (Göker, 2004: 177-179). Raporda sağlık, endüstriyel üretim, istihdam, ekonomik refah, savunma gibi birçok konuda bilimin önemine değinilmiş (Bush, 2017) ve kamu politikası bu anlayış çerçevesinde Amerika'da çözüm odaklı bir disiplin olarak doğmuştur. 1945-1960 arasında büyük toplumsal problemler, yoksulluk, evsizlik gibi alanlarda kullanılan kamu politikası analizinde hâkim değerlendirme ölçütleri toplumsal adalet ve kamu yararı iken; 1980 ve sonrası dönemde piyasanın etkin işlemediği alanlarda "etkinlik" temel değerlendirme ölçütü olmuştur (Akdoğan, 2012: 20).

5. KAMU POLİTİKASININ POSTMODERN ELEŞTRİSİ

İkinci Dünya Savaşı yalnızca bilimin politikalaşması ya da politikaların biliminin/kamu politikası disiplininin ortaya çıkışı açısından değil, postmodernizm açısından da önemli bir dönüm noktasıdır. Yazının önde gelen isimlerinden Fredric Jameson (2011), İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan kapitalizmin üçüncü büyük aşamasının kültürel mantığını açıklamak için kavramı kullanmıştır. Lyotard (2013) ise bilginin değişen statüsü üzerine inşa ettiği postmodernizmin 1950'lerin sonlarından itibaren başladığını belirtmiştir. Bir söyleşide, kavram hakkındaki düşünceleri kendisine sorulduğunda, Foucault (2001: 37); "Postmodernite olarak adlandırdığınız şey nedir? Ben gündemi takip etmiyorum." şeklinde cevap verse de postmodernizmin öncüleri tarafından fikir babaları arasında sayılmıştır (Timur, 2005: 70) Foucault, aşağıda inceleneceği üzere İkinci Dünya Savaşı'na bilgi-iktidar bağlamında önem atfetmiştir. Postmodernizmin başlangıç yılı olarak farklı tarihsel önermeler bulunmakla birlikte, bakış açısında göre farklı tanımların da yapıldığını belirtmek yerindedir. Çalışmada bilim politikalarının ve kamu politikasının gelişiminde odaklanılan ana konu üzerinden değerlendirmeye gidilecektir.

Kamu politikasının doğuşunda ya da bilimin devlet bünyesinde bir politika olarak yer edinmesinin altında yatan önemli bir özellik politikaların iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve devletin sorun olarak tanımladığı problem alanlarının çözülmesidir. Kamu politikası disiplininin iç dizaynı da bu olgular göz önüne

alınarak biçimlenmiştir. Politika analizi için önerilen ilk modellerden birisi olan süreç model, politikaların varlık koşullarını değil aşamalarını inceleyerek çoğu zaman politikaya katkı sağlamakla sonuçlanır. Ayrıca uygulama modelleri ve karar verme teorilerinde genellikle rasyonalite arayışı hakimdir. Bilimin politika-laşması ile sıkı düzen altına alınması ve politikaların bilimselleştirilerek iktidar düzeneklerine biniştirilmesi süreçlerinin diğer bir önemli özelliği ise uzmanlaşmış ve profesyonelleşmiş sınıf olarak entelektüellerin, modern devlet tarafından işlevselleştirilmiş ücretli memurlar haline getirilmeleridir (Poulantzas, 2004: 63). Bu bağlamda bilim politikası ve kamu politikasının birbirini besleyen süreçlerle gelişip uygulamaya geçmesiyle, bilim insanları yaşadıkları çağın ekonomik, sınai ve askeri gelişmelerine doğrudan ve açık bir biçimde dahil olmuşlardır (Bernal, 2009b: 12). Diğer bir ifadeyle, kamu politikası doğrudan devlet kurumları içinde resmi unvanlarıyla ve bilim dünyası içinde görece özerk konumlarıyla bilim insanların sahip oldukları bilgiyi devlet için kullanmaya başlamalarının sürekli bir hal almasını sağlayan disiplin olarak doğmuştur. Disiplin içinde saf bilim çabasının da söz konusudur, ancak iktidar ve bilginin kesiştiği noktada konumlanan kamu politikası disiplini, iktidar tekniklerini geliştirme noktasında diğer çalışma alanlarıyla karşılaştırıldığında daha uygun bir zemin taşımaktadır.

Postmodern yazının başvurduğu başlıca referans kaynaklarından (Şaylan, 2009; Turan, 2011; Best & Kellner, 2011) biri olan Foucault'nun "spesifik entelektüel" kavramlaştırması, bilim insanlarının kamu politikası disiplini içinde biçilen konumuyla birebir örtüşmektedir. Foucault'ya göre, spesifik entelektüel figürü İkinci Dünya Savaşı'nda şekillenmiştir. Bütünsel bir devlet teorisiyle donanmış, herkes için geçerli olan değerlerin taşıyıcısı ve adil olmayan devlete karşı çıkan evrensel entelektüelin yerini alan spesifik entelektüel; spesifik bir kurum veya disiplinde çalışan kişidir. Bunlar yaşam koşullarının kendilerini konumlandıkları noktalarda çalışmaktadırlar. Foucault İkinci Dünya Savaşı'nda atom fizikçisi olarak çalışan Oppenheimer'in evrensel entelektüelden spesifik entelektüele geçişi temsil ettiğini belirtmektedir. İktidar ilk defa entelektüelin genel söylemi nedeniyle değil, spesifik bir alanda ve spesifik bir konuda elinde tuttuğu bilgi nedeniyle entelektüelin peşine düşmüştür. Foucault'nun bilimin siyasi statüsü ve taşıyabileceği ideolojik işlevler olarak tanımladığı bu sorun, ona göre 1950'lerde temel problemlerden birisidir ve problemin kendisi Foucault'nun çalışmalarını inşa ettiği zemini oluşturmuştur. Her ne kadar yazarın muhatapları bilgi-iktidar temelinde sorunsal edilen problemi, siyasi bakımdan önemsiz ve epistemolojik açıdan sıradan bir sorun olarak görse de ona göre "Deliliğin Tarihi", teorik fizik ya da organik kimya gibi bir bilim dalının toplumun siyasi ya da ekonomik yapısıyla ilişkisi sorununu gündeme getirmekten çok daha az karmaşıktır (Foucault, 2011).

Foucault'ya göre, spesifik entelektüel devlet veya sermayenin çıkarlarına hizmet etme ya da iktidar odakları tarafından manüpile edilme riskiyle sürekli karşı karşıyadır (Keskin, 2011: 26). İktidar pratikleri içinde bilgisini araçsallaştırma potansiyeli yüksek olsa da Foucault tarafını evrensel entelektüelden değil, gündelik iktidara karşı kendi uzmanlıkları içinde iktidar ilişkileri ve teknikleriyle savaşarak hakikat rejimini değiştirmek için kullanma potansiyelini taşıyan spesifik entelektüelden yana kullanır (Foucault, 2012: 245). Ancak yönetenlerin entelektüelleri sürüklemeye çalıştıkları ve entelektüellerin de çoğu zaman yakalandıkları “kendinizi bizim yerimize koyun ve söyleyin ne yapardınız?” şeklinde tuzak sorudan kaçınmaları gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre entelektüel açılarından bu mutlaka cevaplandırılması gereken bir soru değildir ve yönetilenler “yerden göğe kadar” hakikat hakkında soru sorma hakkına sahiptir (Foucault, 2014: 267).

Kendisini Foucault gibi postmodernist olarak adlandırmayan ancak postmodernizmle ilgili derin yankı uyandıran Paul Feyerabend de Foucault'yu izleyerek bilimin kullanımını bir iktidar meselesi olarak görür (Sim, 2006: 259-260). Feyerabend'e göre, 17. ve 18. yüzyıl boyunca aydınlanmanın ve özgürleşmenin aracı olan bilim, 20. yüzyılda devletle bütünleştiği için özgürleştirici işlevini yitirerek “köleleştirici” bir işlev edinmiştir (Tekeli, 2014: 19-20).

Temel savını egemen bilim anlayışı ve algısını eleştirmek üzerine kuran Feyerabend'e göre, bilimin kusursuzluğunu savunanlar, Roma Kilisesi'nin savunucularıyla aynı tutumu takınmaktadır: Kilise öğretisi hakikattir ve bunun dışında kalan herşey inanmayanların saçmalıklarıdır. Bilimin kendi doğasında yer aldığı varsayılan üstünlüğü herkes için bir iman meselesi haline gelmiştir. Sonuç olarak bir dönem toplumsal dokunun parçası olan Kilise gibi bilim de demokrasinin bir parçası olmuştur. Ancak devlet ile kilisenin birbirinden ayrı olduğu dönemlerin aksine devlet ile bilim iç içedir. Reform önerileri, eğitim programları ve ordu eğitimi gibi insan ilişkileri bilimsel ele alışlara konu olmuştur. Bu anlamıyla Feyerabend'e göre Marx ve Engels'in bilimin, zihinsel ve toplumsal özgürleşmelerinde işçilere yardımcı olacağı savı; 17, 18 hatta 19. yüzyıllar açısından anlaşılabilir bir durum olsa da devletin bilimden yana tavır almasından bu yana, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, geçerliliğini yitirmiştir (Feyerabend, 1999: 99-103).

Bugün nihai kararlar meclis, yerel yönetimler, yurttaş inisiyatifleri gibi politik kurumlar tarafından alınmaktadır. Bilim politikalarının doğuşunun önemli kurumlarından biri olan Ulusal Bilim Vakfı da Feyerabend'e göre salt bilimsel bir kuruluş değildir ve onun da içinde yer aldığı politik kurumlar bilimlerin ortaya çıkardığı ürünlerin ve yorumların kullanımında bilimin kendisine yer vermemektedir (Feyerabend, 2015: 53). Bu bağlamda Feyerabend'in bilim konusunda öne sürdüğü temel düşünceler karşısında kamu politikası disiplinin kurucusu sayılan Lasswell'in

“demokratik politika bilimi” kurmak amacı da (Çorbacioğlu, 2008: 28) eleştiriler kapsamına girmektedir. Akılcılığı çok sayıdaki gelenekten biri olarak gören Feyerabend’e göre, demokratik bir toplumda uzman görüşleri önemliyse de nihai karar verici demokratik oluşumlara ve bunlar içinde yer alan sıradan insanlara verilmelidir. Örneğin eğitim politikasının belirlenmesinde “sıradan” insanlar gerekli bilgiye sahip değildir, hata yapma ihtimalleri vardır ve temel kararlar uzman görüşlerine bırakılmalıdır şeklindeki mantık demokrasi karşısında bir anlam ifade etmemektedir. Halkın kararı başarı oranını azaltacak olsa dahi Feyerabend’e göre daha önemlidir. Sorunlar uzmanlar tarafından değil, bu sorunların asıl muhatabı olanların değer verdikleri fikirler uyarınca ve onların buldukları yöntemlere göre, yine o insanlar tarafından çözülür (Feyerabend, 1999: 19, 197). Bu nedenle Feyerabend (1995: 197), bilimlerin demokratik denetime tabi olması önerisini getirmektedir. Demokraside bilim kurumları, araştırma programları ve önerileri kamu kontrolüne tabi tutulmalı, devlet ve din arasında bir ayrım olduğu gibi devlet ve bilim arasında da bir ayrım olmalı ve bilim hakikat ve gerçekliğin tek yolu olarak değil birçoğları içinden biri olarak öğretilmelidir (Feyerabend, 1993: viii).

Postmodern bilgiyi iktidarın aracı olarak açıklayan Lyotard’ın (2013: 9) bilimlerdeki gelişimin bir sonucu olarak gördüğü ve üst-anlatılara inançsızlık olarak tanımladığı yaklaşım da kamu politikasının özellikle 1980 sonrası aldığı biçime eleştiri olarak yöneltilebilir. Yukarıda kısaca değinildiği üzere bu dönemde, neo-liberal düşünce kapsamında ekonomik optimizasyona dayalı ve etkinlik amacına yönelik politikalar tasarlanmış ve uygulanmıştır (Akdoğan, 2012: 22). Günümüzde halen egemen olan anlayış ile hem üretilen politikalar hem de çoğu zaman yapılan politika çalışmaları, adalet ya da kamu yararı gibi üst-anlatı içinde değerlendirilebilecek toplumsal amaçlar yerine, etkinliği temel ölçüt olarak kabul eden iktisadi amaçlarla hareket etmektedir. Bu durum Lyotard’ın hümanist ve idealist meşrulaştırma anlatılarının terk edilerek, yeni bir meşrulaştırma anlayışı olarak ortaya çıkan performativite (en iyi girdi/çıktı) oranı ile açıklanabilir.

Lyotard’a göre üst-anlatıların gözden düşme nedeni, İkinci Dünya Savaşı’yla gelişen teknolojiye dayalı olarak kapitalizmin vurguyu amaçlardan ziyade araçları üzerine kaydırması ve mal ve hizmetlerden bireysel yararlanma ilkesidir. Devletlerin nicel verilere dayanan en iyi girdi-çıktı oranını sağlama amaçlarını haklı göstermek için başvurdukları söylem ise “güç”tür. Karar vericiler gücün artırılması için toplumu girdi/çıktı matrisleri çerçevesinde yönetmeye çalışmaktadır. Buna göre, sistem performansının optimalleştirilmesi, iş görücülük ve sonuç alıcılık hayatımızın temel gerekçesi olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, etkili/etkisiz ölçütüne dayanan teknik oyun yaşamımızın her alanına sirayet etmiştir. Fiili bir meşrulaştırma olan performansın belirleyici olduğu sistemde araştırma kurumları güç mantığına göre önem görmekte ve fonlar almaktadır. Sisteme katkılarını iyi

savunamayan araştırmalar yönetim organları tarafından reddedilmektedir. Buna bağlı olarak bilginler ve teknisyenler hakikati öğretmek değil, tek inanılır hedef olarak belirlenen gücü arttırmak için çalıştırılmaktadır (Lyotard, 2013, 8, 81-92).

Lyotard'ın performativite ilkesinin icra edilmesiyle hakikat, özgürlük gibi diğer meşrulaştırma anlatılarının yerini güç arayışına bıraktığı yönündeki yaklaşıımı; yükseköğretim, eğitim, sağlık gibi genel ve bunlar dışındaki daha spesifik politikalar için geçerlidir. Etkinlik üzerine kurulu sistemin bu ilkeyi kapsamlı kullanımı hem güç arayışının meşruiyetini arttırmakta hem de kullanım tarzına yöneltilecek eleştirilerin önünü kapatmakta ya da azaltmaktadır. Ayrıca kamu politikası analizlerinde politikaların performansının artırılması anlayışını da doğalştırmaktadır.

6. SONUÇ

Kamu politikalarını ele alan çalışmalar kamu politikasının teorik çerçevesinden haberdar olsun ya da olmasın genellikle politikanın nasıl daha iyi olacağı, nasıl geliştirilmesi gerektiği, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında eksikliklerin neler olduğu gibi sorunsallarla hareket etmektedirler. Diğer bir ifadeyle, politika disiplinin bilgisinden çok politika eylemini iyileştirme araştırmaları egemendir. Bu anlayış modern bilimin kamu politikalarında kullanılmasının tarihiyle, diğer bir ifadeyle kamu politikasının gelişim süreciyle ilgilidir.

Modernleşmenin en önemli boyutu olan bilimin öneminin özellikle ortaya çıkardığı toplumsal fayda bakımından kavranması, tarihsel süreç içinde bilimi başta sermaye olmak üzere devletin kullanım alanına sokmuştur. Özellikle devletler arasındaki rekabeti açıklayıcı bir kavram olan savaşlar bilimin kullanıldığı başlıca alan haline gelmiştir. Savaş gereçlerinin geliştirilmesinin yanı sıra savaş politikaları da bilimsel verilere dayanılarak oluşturulmuştur. 20. yüzyılın başlarında bilime duyulan güven bağlamında diğer politika alanlarında da bilime sıklıkla başvurulmuştur. Nihayetinde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bilim neredeyse her alanda kullanılır hale gelmiştir. Kamu politikası disiplininin doğmasına neden olan gelişmeler, diğer taraftan aynı dönemde bilimi daha yararlı kullanmanın mekanizması olan bilim politikalarının da ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bilimin kendisinin sıkı düzen altına alınarak politika haline getirilmesi ve politikaların bilimselleştirilmesi, modernizme tepki olarak ortaya çıkan postmodern düşüncenin/düşünürlerin eleştirisine tabi olmuştur. Bilim ve teknolojinin dönüştürdüğü toplum yapısı postmodern düşünce açısından önemli bir referans noktası olmuştur. Bununla birlikte modern devletin bilgiyi kullanım biçimi; postmodern söylemin evrenselleştirici iddialar, kesin hakikati sağlama amacı ve rasyonalizm üzerine kurulu modern teorinin eleştirdiği noktalara güç katmıştır.

Bu çalışma kamu politikası disiplininin postmodern düşüncede bilim-iktidar ilişkisi üzerinden yürütülen tartışmalara konu olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak düşünürlerin postmodern durum açısından önem atfettiği İkinci Dünya Savaşı ve sonrası gelişmeler ile bilim politikası ve kamu politikası disiplininin ortaya çıkışı rastlantısal değildir ve bilim-devlet ilişkisi bu tartışmaların büyük bir boyutunu oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKDOĞAN, A. A. (2012). Aydınlanmadan Neoliberalizme Kamu Politikalarının Sarsıl(a)mayan Egemenliği. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(4), 1-24.
- ANDERSON, J. E. (1994). *Public Policymaking*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- ARSLAN, H. (1999). Bilim, Bilimsel Bilgi ve İktidar. *Doğu Batı*, 2(7), 63-89.
- BABAOĞLU, C. (2017). Kamu Politikası Analizine Yönelik Kavramsal ve Kuramsal Bir Çerçeve. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 511-532.
- BERNAL, J. D. (2009a). *Tarihte Bilim I*. İstanbul: Evrensel Basım.
- BERNAL, J. D. (2009b). *Tarihte Bilim II*. İstanbul: Evrensel Basım Yayım.
- BERNAL, J. D. (2011). *Bilimin Toplumsal İşlevi*. İstanbul: Evrensel Basım.
- BEST, S., & KELLNER, D. (2011). *Postmodern Teori*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BIRKLAND, T. A. (2011). *An Introduction To The Policy Process*. New York: M.E. Sharpe.
- BUSH, V. (2017, 2 4). *Science The Endless Frontier*. www.nsf.gov: <https://www.nsf.gov/od/lpa/nsf50/vbush1945.htm#transmittal> adresinden alındı
- COCHRAN, C. E., C.MAYER, L., CARR, T., CAYER, N. J., MCKENZIE, M. J., & PECK, L. R. (2012). *American Public Policy: An Introduction*. Boston: Wadsworth.
- COCHRAN, C. L., & MALONE, E. F. (1995). *Public Policy: Perspectives and Choices*. New York: McGraw Hill.
- COLEBATCH, H., HOPPE, R., & NOORDEGRAAF, M. (2010). Understanding Policy Work. R. H. Hal Colebatch içinde, *Working for Policy* (s. 11-25). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- CONNER, C. D. (2013). *Halkın Bilim Tarihi*. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- ÇELİK, F. E. (2008). Çalışma Alanı Olarak Kamu Politikası: Tarihsel ve Düşünsel Kökler Üzerine. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(3), 41-72.
- ÇEVİK, H. H., & Demirci, S. (2012). *Kamu Politikası*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ÇORBACIOĞLU, S. (2008). Kamu Politikası Analizinde Görünmez Üniversite: Altı Bilim Adamı Arasındaki Bilişsel ve Sosyal Ağbağ. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(4), 23-48.
- DELEON, P. (2006). The Historical Roots of The Field . M. Moran, M. Rein, & R. E. Goodin içinde, *Public Policy* (s. 39-57). New York: Oxford University Press.
- DELEON, P., & Martell, C. R. (2008). Policy Sciences Approach. E. M. Berman içinde, *Encyclopedia of Public Administration and Public Policy* (s. 1495-1498). Boca Raton: CRC Press.

- DRYZEK, J. (1982). Policy Analysis as a Hermeneutic Activity. *Policy Sciences*(14), 309-329.
- DUNN, W. N. (1994). *Public Policy Analysis ; An Introduction*. New Jersey: Prentice Hall.
- DYE, T. R. (2005). *Understanding Public Policy*. New Jersey: Pearson Education.
- ERAT, V., & ARAP, İ. (2016). *Bilim-İktidar İlişkisinin Evrimi*. Ankara: Notabene Yayınları.
- FEYERABEND, P. (1993). *Against Method*. New York: Verso.
- FEYERABEND, P. (1995). *Akla Veda*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FEYERABEND, P. (1999). *Özgür Bir Toplumda Bilim*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FEYERABEND, P. (2015). *Bilimin Tiranlığı*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- FISCHER, F. (1995). *Evaluation Public Policy*. Cgicago: Nelson- Hall.
- FISCHER, F., Miller, G. J., & Sidney, M. S. (2007). Introduction. F. Fischer, G. J. Miller, & M. S. Sidney içinde, *Handbook of Public Policy Analysis* (s. xix-xxv). New York: CRC Press.
- FOUCAULT, M. (2001). *Yapısalcılık ve Postyapısalcılık*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- FOUCAULT, M. (2011). *Entellektüelin Siyasi İşlevi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FOUCAULT, M. (2012). *İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FOUCAULT, M. (2014). *Özne ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GÖKER, A. (2004). Pazar Ekonomilerinde Bilim ve Teknoloji Politikaları ve Türkiye . *Teknoloji* (s. 122-220). içinde Ankara: TMMOB.
- GÜL, H. (2015). Kamu Politikası Analizi, Yöntemleri ve Teknikleri. *Yasama Dergisi*(29), 5-3.
- HABERMAS, J. (2013). *“ideoloji” Olarak Teknik ve Bilim*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- HAJER, M. (2003). Policy without Polity? Policy Analysis and the Institutional Void. *Policy Sciences*(16), 175-195.
- HEYWOOD, A. (2012). *Siyasetin Temel Kavramları*. Ankara: Adres Yayınları.
- HEYWOOD, A. (2013). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- HILL, M. (1993). *The Policy Process*. Exeter: Harvester Wheatsheaf.
- HOBSBAWM, E. (2013). *Devrim Çağı 1789-1848*. Ankara : Dost Kitabevi.
- HOWLETT, M., & RAMESH, M. (1995). *Studying Public Policy*. Ontario: Oxford University Press.
- JAMESON, F. (2011). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*. Ankara: Nirengi Kitap.
- JEANNIERE, A. (2011). Modernite Nedir? M. Küçük içinde, *Modernite Versus Postmodernite* (s. 111-124). İstanbul: Say Yayınları.
- KARA, E. Ş. (2016). Harold Dwight Lasswell. H. Altunok, & F. G. Gedikkaya içinde, *Kamu Politikaları Ansiklopedisi* (s. 107-110). Ankara: Nobel Yayınları.
- KESKIN, F. (2011). İktidar, Hakikat ve Entellektüelin Siyasi İşlevi. M. Foucault içinde, *Entellektüelin Siyasi İşlevi* (s. 1-28). İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- KNOEPFEL, P., LARRUE, C., FRÉDÉRIC, V., & HILL, M. (2007). *Public Policy Analysis*. Bristol: The Policy Press.
- KÖSEOĞLU, Ö. (2013). Meslek, Sanat ve Disiplin Olarak Kamu Politikası: Türkiye’ye İzdüşümleri. *Bilgi*(26), 4-36.

- LASSWELL, H. D. (2003). The Policy Orientation. S. Braman içinde, *Communication Researchers and Policy-making* (s. 85-105). London: The MIT Press.
- LINDBLOM, C. E., & WOODHOUSE, E. J. (1993). *The Policy-Making Process*. New Jersey: Prentice-Hall.
- LYOTARD, J. F. (2013). *Postmodern Durum*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- MAYOR, F. (1997). Bugün ve Yarın, Bilim ve İktidar. F. Mayor, & A. Forti içinde, *Bilim ve İktidar* (s. 153-192). Ankara: TÜBİTAK.
- MCCLELLAN, J. E., & Dorn, H. (2013). *Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji*. Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- MORAN, M., Rein, M., & Goodin, R. E. (2006). *Public Policy*. New York: Oxford University Press.
- ORHAN, G. (2007). Kamu Politikalarıyla İlgili Sorunlar Nasıl Çözülür? Disiplinler Arası Bir Yaklaşım Olarak Kamu Politikaları Analizi ve Getirdiği Açılımlar. Ş. Aksoy, & Y. Üstüner içinde, *Kamu Yönetimi* (s. 287-304). Ankara: Nobel Basımevi.
- ORHAN, G. (2013). Kamu Politikasına Yorumlamacı Yaklaşımlar. M. Yıldız, & M. Z. Sobacı içinde, *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama* (s. 66-87). Ankara: Adres Yayınları.
- PARK, W. H. (2000). Policy. J. M. Shafritz içinde, *Defining Public Administration* (s. 39-42). Oxford: Westview Press.
- PARSONS, W. (2001). *Public Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- POULANTZAS, N. (2004). *Devlet, İktida, Sosyalizm*. Ankara: Epos Yayınları.
- SİM, S. (2006). *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*. Ankara: Ebabel Yayınları.
- ŞAYLAN, G. (2009). *Postmodernizm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- TEKELİ, İ. (2014). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- THISSEN, W. A., & Walker, W. E. (2013). Introduction. W. A. Thissen, & W. E. Walker içinde, *Public Policy Analysis* (s. 1-10). New York: Springer.
- TİMUR, T. (2005). *Felsefi İzlenimler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- TURAN, M. (2011). *Postmodern Teori*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- WAGNER, P. (2007). Public Policy, Social Science, and the State: An Historical Perspective. F. Fischer, G. J. Miller, & M. S. Sidney içinde, *Handbook of Public Policy Analysis* (s. 29-3-40). 2007: CRC Press.
- WOLLMANN, H. (2007). Policy Evaluation and Evaluation Research. F. Fischer, G. J. Miller, & M. S. Sidney içinde, *Handbook of Public Policy Analysis* (s. 393-415). Boca Raton: CRC Press.
- WOOD, E. M. (2003). *Kapitalizmin Kökeni*. Ankara: Epos Yayınları.
- WOOD, E. M. (2012). *Özgürlük ve Mülkiyet*. İstanbul: Yordam Kitap.
- YILDIZ, M., & Sobacı, M. Z. (2013). Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi. M. Yıldız, & M. Z. Sobacı içinde, *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama* (s. 16-42). Ankara: Adres Yayınları.
- YILDIZ, M., Babaoğlu, C., & Şahin, B. (2016). Kamu Politikasını Türk İdare Tarihi Üzerinden Çalışmak. *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 34(2), 133-158.